

A KÖVETŐ JOG HARMONIZÁCIÓJÁNAK VÉGREHAJTÁSA ÉS HATÁSAI AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG JELENTÉSE TÜKRÉBEN

Az Európai Unió Bizottsága (a továbbiakban Bizottság) 2011. december 14-én nyújtotta be a Tanács, az Európai Parlament és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére a követő jogról szóló, 2006. január 1-je óta hatályos 2001/84/EK irányelv (a továbbiakban: Irányelv) végrehajtásáról és hatásairól szóló jelentését [COM(2011) 878 végleges, a továbbiakban: Jelentés]. A Jelentés elkészítése során a Bizottság széles körű konzultációt tartott az érdekelt felek részvételével.

1. Az Irányelv célja és hatálya

A Jelentés kiemeli, hogy az Irányelv fő célkitűzése egyrészt a képzőművészeti alkotások szerzőinek gazdasági részesedés biztosítása az alkotásuk sikeréből, másrészt e jog Európai Unióban (a továbbiakban: EU) történő alkalmazásának összehangolása. A követő jog bevezetésének indoka, hogy az Irányelvben meghatározott ún. eredeti műalkotások [a képzőművészeti alkotás (úgy mint a kép, kollázs, festmény, rajz, metszet, nyomat, litográfia, szobor, falkárpit, kerámia, üvegtárgy) és fotóművészeti alkotás] értéke a forgalomban gyakran az eredeti vételárnak a többszörösére növekszik, azonban a követő jog intézménye nélkül a műalkotás további hasznosításából a művész részesedése nem lenne biztosított. Az Irányelv értelmében a szerző a védelmi időn belül részesedésre jogosult az eredeti műalkotásnak a szerző általi első eladását követő minden további eladásából származó eladási árból, amennyiben az ügyletben a művészeti piac képviselői – így például aukciós házak, művészeti galériák és általában műkereskedők – eladóként, vevőként, illetve közvetítőként közreműködnek. A követő jogi díj főszabály szerint az eladót terheli, és azt az alkotás szerzője, illetve a szerző halála után jogutódai számára kell megfizetni.

Az Irányelv ugyan már 2006. január 1-jén hatályba lépett, azonban valamennyi tagállamra kiterjedő, teljes körű alkalmazása csupán 2012. január 1-jén következett be. Ennek okát az képezi, hogy az Irányelv elfogadásakor az akkori 15 tagállamból 4 tagállam (Ausztria, az Egyesült Királyság, Hollandia és Írország) nem alkalmazta nemzeti jogában a követő jogot, ezért e tagállamok számára 2010. január 1-jéig átmeneti időszakot engedélyeztek, amely alatt az elhunyt művészek alkotásaira nem voltak kötelesek a követő jogot alkalmazni. Ezen tagállamok Máltával együtt éltek ezzel, illetve azzal a lehetőséggel, hogy ezt a kivételes szabályozást még két évvel – azaz 2012. január 1-jéig – meghosszabbítsák.

Hazánkban a követő jog intézménye 1979. január 1-je óta létezik a szerzői jog rendszerében; az Irányelvvvel való összhangot a jelenleg hatályos szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényt 2006. január 1-i hatállyal módosító 2005. évi CVIII. törvény teremtette meg.

2. A Jelentés célja

A Jelentés célja különösen annak a megállapítása volt, hogy vajon a kereskedelem a követő jog alkalmazását az élő művészek műalkotásaira már 2006-ban bevezető tagállamoktól az e szabályozást be nem vezető más tagállamok irányába eltolódott-e, illetve a követő jogot csak 2012. január 1. után alkalmazó tagállamok az elhunyt művészek alkotásainak értékesítése során valóban rendelkeznek-e komparatív előnnyel, ahogyan azt a Bizottság feltételezte. Az Irányelv belső piacra gyakorolt hatásain túlmenően a Jelentés kitér a művészekre gyakorolt hatások vizsgálatára, valamint a nemzeti szintű végrehajtási kérdésekre (jogdíjak és jogkezelés) is.

3. A műalkotások világpiaca és az Irányelv belső piacra gyakorolt hatásai

A műalkotások piacát tekintve az Irányelv az *élő művészek* alkotásainak árverését illetően megállapítja, hogy a 2005-2010-es időszakot vizsgálva az EU piaci részesedése 37%-ról 30%-ra esett vissza. A műalkotás *értékesítését követő 70 éven belül elhunyt művészek alkotásainak* piaca a 2005-2010-es időszakban összességében véve 126%-kal nőtt (pl. Svájc forgalma 25%-kal, az Egyesült Államoké 69%-kal, az míg Kínában a forgalom kimagasló mértékben, 1300%-kal emelkedett). Az EU forgalma 85%-kal nőtt, világszinten azonban veszített piaci részesedéséből.

A Jelentés megállapítja, hogy nem lehet egyértelmű összefüggést találni aközött, hogy az EU a modern és kortárs művészet világpiacán veszített piaci részesedéséből, valamint aközött, hogy 2006. január 1-jétől az EU-ban összehangolták a követő jog alkalmazására vonatkozó rendelkezéseket. Nem állapítható meg továbbá olyan egyértelmű motívum, amely arra engedne következtetni, hogy a kereskedelem következetesen eltolódott volna azoktól a tagállamoktól, amelyek a követő jogot az élő művészek vonatkozásában már 2006-ban bevezették.

4. Az Irányelv művészekre gyakorolt hatása

Az Irányelv művészekre gyakorolt hatását illetően a Jelentés megállapítja, hogy a konzultációban részt vevő művészek és jogutódok túlnyomó többsége üdvözölte a követő jogi díjra vonatkozó rendszert, mivel az véleményük szerint mind anyagi értelemben, mind elismerés szempontjából jelentős szerepet tölt be.

5. A jogdíjak

A nemzeti szintű végrehajtási kérdéseken belül a Jelentés szót ejt a jogdíjakról is, kiemelve, hogy az Irányelv központi eleme az öt ársávban meghatározott jogdíjak összehangolása. Az Irányelv értelmében a követő jogi díj teljes összege nem haladhatja meg a 12 500 EUR-t, egyebekben a díj mértéke sávosan került megállapításra. Az öt sávból az első – az eladási ár 50 000 EUR alatti hányadára vonatkozó – sáv az egyetlen, ahol az Irányelv némi mozgásteret biztosít a tagállamok részére: a díj mértéke 4%, azonban a tagállamok jogosultak magasabb, 5%-os díjszabás alkalmazására. Magyarország korábban élt ezzel a lehetőséggel és továbbra is az 5%-os mértéket alkalmazta az 50 000 EUR alatti esetre, azonban hazánk a piaci helyzet figyelembevételére alapján nem tartotta indokoltnak a főszabálytól történő eltérés fenntartását, ezért a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 2012. január 1-jétől hatályos módosítása során 4%-ra szállította le a díj mértékét. A szubszidiaritás elvére figyelemmel az Irányelv tagállami hatáskörbe utalja annak a legalacsonyabb eladási árnak a megállapítását, amely alatt az ügyletek mentesülnek a díjfizetési kötelezettség alól, meghatározza azonban, hogy az nem haladhatja meg a 3 000 EUR összeget. Tekintettel arra is, hogy a magyar műtárgypiacon a díjigénnyel érintett ügyletek legnagyobb része lényegesen e határérték alatt marad, az Szt. akként rendelkezik, hogy nem áll fenn díjfizetési kötelezettség, ha nettó vételár nem haladja meg az 5 000 forintot.

A Jelentés megállapítja, hogy a konzultáció során egyik érdekelt fél sem jelezte, hogy módosítani kellene az ársávokat vagy a jogdíjakat, illetve azt, hogy az 50 000 EUR-nál alacsonyabb értékű műalkotások eladása esetén alkalmazható 5%-os díjat el kellene törölni. Nem terjesztettek elő bizonyítékot annak igazolására sem, hogy a nemzeti szinten alkalmazott díjak mértékének eltérései – a legalacsonyabb küszöbérték esetében a díjak 1 EUR és 3 000 EUR között mozognak – kedvezőtlenül befolyásolták volna az EU-n belüli kereskedelmet.

6. Jogkezelés

Az Irányelv lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy kötelezővé vagy szabadon választhatóvá tegyék a követő jogi díjak közös jogkezelő szervezet útján történő érvényesítését, a tagállamok többsége – köztük Magyarország – a kötelező közös jogkezelés keretébe utalást választotta. A követő jog végrehajtását és az azzal kapcsolatos ügyvitelt érintően a tagállami rendszerekben jelentős eltérések mutatkoznak. A közös jogkezelő szervezetek szerint az ügyviteli költségek a beszedett jogdíjak 10-20%-át teszik ki. A művészeti piac képviselői a követő joggal kapcsolatos ügyintézési költségeket ügyletenként 50 EUR-ra becsülték, amelyből a legjelentősebb tényezőnek a követő jogi díjra jogosult művészek meghatározása tűnik, mivel egyes tagállamokban ezeket az adatokat nem tartják nyilván vagy nem bocsátják ilyen hatékonyan rendelkezésre, továbbá a jogosultakról szóló nyilvántartások határokon átnyúló rendelkezésre állása és hozzáférhetősége nem biztosított. Az átfogó és visszakereshető nyilvántartás vezetése az egyik olyan fontos követelmény, amelyet az érdekeltek a követő joggal kapcsolatos ügyviteli költségek csökkentésével összefüggésben megemlítettek. Egy másik megközelítés szerint az általánosságú kifizetések szabadon választható és egyszerűsített rendszerét kellene alkalmazni. Bizonyos esetekben a kedvezményezett nem lelhető fel, ebben az esetben a beszedett jogdíjak mintegy 5%-át nem fizetik ki.

A Jelentés szerint az érdekeltek nem kérdőjelezték meg a közös jogkezelő szervezet útján történő jogérvényesítéssel kapcsolatos különböző megközelítéseket, megállapítja ugyanakkor, hogy a követő jog érvényesítésével kapcsolatos ügyvitel minősége az EU-n belül lényegesen eltérőnek tűnik, és néhány tagállamban a nem megfelelő ügyvitel a jogdíjakból szükségtelenül nagy összegű levonásokat eredményez.

7. Jövőbeli feladatok

A Bizottság az ügyviteli költségek valamennyi tagállamban történő minimalizálása céljából az érdekeltek részvételével történő párbeszédet (Stakeholder's Dialogue) kíván kialakítani, amelynek az EU-ban a követő jogi díjak beszedésével és kifizetésével kapcsolatos rendszer továbbfejlesztésére történő javaslatlattétel lesz a feladata.

A Bizottság továbbá úgy véli, hogy a közös jogkezelő szervezeteknek igen magas színvonalú irányítás és átláthatóság mellett kellene működniük, ezért ezzel kapcsolatban 2012-ben olyan javaslatot fog előterjeszteni, amely egyenlő mértékben vonatkozik a követő jog tekintetében érintett közös jogkezelő szervezetekre.

A Bizottság a piaci fejlemények figyelemmel kísérése érdekében további jelentéseket fog készíteni, amelyek eredményeit 2014-ben terjeszti majd elő.

Végül, a Jelentés kitér arra, hogy a Bizottság – kötelezettségvállalásának megfelelően – törekszik meggyőzni a harmadik országokat a követő jog intézményének bevezetéséről.

A Jelentés letölthető: [angol](#) és [magyar](#) nyelven

dr. Kerék Viktória, 2012. január 3.